

LAKOMY (296) *ai*

łakomy (203), **łakom** (3).

a jasne; -o- (34), -ó- (2) *OrzQuin, KochAp.*

comp i sup (3 + 1), (nã)łakomszy (4).

sg m N łakomy, łakomszy, nãłakomszy (105), łakom (3); ~ (*attrib*) łakomy (40); ~ (*praed*) łakomy (28), łakom (3) *RejZwierz* (2), *GostGospPon.* ♦ *G* łakomégo (24); -égo (1), -(e)go (23). ♦ *D* łakomemu (9); -ému (1), -(e)mu (8). ♦ *A* łakomego (10), łakomy (5); -égo (2), -(e)go (8). ♦ *I* łakomym (12). ♦ *V* łakomy (3). ♦ *f N* łakomã (13); ~ (*attrib*) -ã (11); ~ (*praed*) -ã (2). ♦ *G* łakomy (1) *WitosłLut.* ♦ *D* łakomej (4); -éj (2), -(e)j (2). ♦ *A* łakomã (3). ♦ *I* łakomã (1). ♦ *L* łakom(e)j (1). ♦ *V* łakomã (2). ♦ *n N* łakome (14); -é (4), -(e) (10); ~ (*attrib*) -é (4), -(e) (9); ~ (*praed*) -(e) (1). ♦ *G* łakom(e)go (2). ♦ *D* łakom(e)mu (1). ♦ *A* łakomé (4); -é (3), -(e) (1). ♦ *I* łakom(e)m (1). ♦ *L* łakomym (2) *KochWr, SkarKazSej, łakom(e)m* (1) *SkarŻyw.* ♦ *pl N m pers* łakomi, łakomszy (26). *subst* łakom(e), łakomsz(e) (4); ~ (*attrib*) -(e) (2); ~ (*praed*) -(e) (1). ♦ *G* łakomych (15). ♦ *D* łakomym (6). ♦ *A m pers* łakomé (7); -é (1), -(e) (6). *m an* łakom(e) (1). *subst* łakomé (9); -é (1), -(e) (8). ♦ *I* łakomymi (2) *WujJud, WujNT, łakom(e)mi* (3) *RejAp, RejZwierz* (2). ♦ *L* łakomych (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Chciwy, nadmiernie czegoś pragnący, skąpy; avarus Mącz, Calag, Cn; rapax Mącz, Cn; amator, ambitiosus, appetens, captator Mącz; attentus Calag; immunificus Calep; ardens, illiberalis, sordidus Cn* (188) : *BierEz* 13v [2 r.]; *OpecŻyw* 85; *BielŻyw* 116; Bywa też ten łakomy á na dalsze czafi fie ofzcządaiąci [!] kthory nie rad widzi łzczęfcia czudzego *GlabGad* M5, P8; *WróbŻółt* 100; *KromRozm II* 14; prosili, aby ty dobra stołu królewskiego zasię przywroczone były, ktore od stołu tego są rozszarpane przez łakome ludzi *DiarDop* 107, 107; *LubPs* C2v *marg*; *KrowObr* 18, 78v, 102; *RejWiz* 14 *marg*, 59v; *Leop Eccle* 5 *arg*, 5/9, *Amos* 8 *arg*; *RejFig* Aa4; *RejZwierz* 18v, 116, 117, bb; powiadał być Hifzpany łakome nád ine ludži/ przeto y ciebie chcã zãbić á łkárby twoie pobráć. *BielKron* 446, 21, 80v, 265v, 324v [2 r.]; *KochSat* A2, C; *Mącz* 48b, 175a, 205d, 247b; to Królowi piłmo przykãzuie/ [...] ázeby frébrã áni złotã nie zbiéraf/ to ieft/ áby łakómym nie był. *OrzQuin* T2v; *RejAp* 35v, *Ee3v*; *GórnDworz* C6v; *HistRzym* 56v, 73v [2 r.], 74, 75, 120v, 122; *RejPos* 218 *marg*; *RejZwierz* 98, 194v; *RejPosWstaw* [412], [110³], [143⁴]; *StryjWjaz* By; *ModrzBaz* 99v, 136v; *Calep* 225a [2 r.]; Podobálã fię łakomey Eudoxyey winnicã iedney wdowy Kállitrop *SkarŻyw* 88, 88, 545; *CzechEp* 18; *NiemObr* 114; *BielSjem* 25; *GórnRozm* F; *KochWr* 31 [3 r.]; *Calep* 509a; Lákomy człowiek nie może bydź cnotliwy/ ták bogáty iáko vbogi *GostGosp* 4; *LatHar* 241, 539, 608; *RybGęśli* C2v; *WujNT Lue* 16/14; *JanNKarKoch* F; *KlonKr* A2, C4v, Dv [2 r.]; *SkarKaz* 610a; *VotSzl* A2v; [Wenera] Kłamlia, łakoma ieft, łkãzicielká ludzi Kryiãcych fię przed światłem *CiekPotr* 17; łakomy lichwiarz źnie lećie y źimie *KlonWor* 78, 10, 16 [2 r.], 29, 32, 61 (9).

łakomy czego (1): Eudoxia Cefarzowa/ która bylá niewolnicã pieniędzy wielce łakoma y czjniłã iáwne krzywdy poddãnym. *SkarŻyw* 88.

łakomy komu (1): Si herum insimulabis avariciae male audies, Yefli ná pánã łakomstwu chcefz wieść/ álbo yefli go łakómym łobie náyduyefz nie vzywiefz tego že czćiã. *Mącz* 394d.

łakomy na co (26): Wilk kto ná cudze łákom. *RejZwierz* 129, bb4v; *BielKron* 75, 324; Flagrat et ardet cupiditate pecuniae, Łákomy ná pieniądze. *Mącz* 72d; In laude ambitiosus, Ná prózną chwałę łakomy. *Mącz* 104d; Philarchus, amator imperii, Łákomy ná páńftwo/ kwápiáci fie ná pánowanie. *Mącz* 297c, 35c, 95b, 156b [2 r.], 261c, 277c (16); *GórnDworz* Z8v; *PapriPan* Ff2; *SkarŻyw* [237]; *WujNT* 724 marg; *GostGosp* 138; *SkarKaz* 637a.

W porównaniach (3):

Jako comparatum (2): Ku pfu tám przyrownywa łákomego człéká. *HistLan* E4; bo człowiek nie rozumny/ pyfzny/ łákomy/ ná krzywdę chciwy/ rownie ieft iáko pijány *GórnRozm* H3.

Jako comparandum (1): [prokuratorowie] wiele kroć ípráwiedliwoć tępią y przedłużáią/ nieináczey iáko łákomy Bárwierz mogąc rychło vleczyć ránę/ gnoi ią/ áby zá dłuźszym leczeniem/ więtfzá zaplátę wziął. *GroicPorz* ev.

W przeciwstawieniach: »łákomy ... sprawiedliwy (5), hojny, rządny, utratny« (8): Krol ípráwiedliwy wynosi ziemię/ á mąż łákomy pfuie ią [*Rex iustus erigit terram vir avarus destruet eam*]. *Leop Prov* 29/4; *BielKron* 3; *HistRzym* 73, 73v [2 r.]; Bo fie ieden rodzi fropi drugi dobrotliwy/ ieden pyfzny drugi pokorny/ ieden hojny drugi łákomy *RejZwierz* 2v; Ale cóż to Rzeczypośpolitéy ízkodzić ma/ zem ia ábo łákomy/ ábo vtrátny? *KochWr* 31; *WujNT* 724 marg.

W połączeniach szeregowych (przy wyliczaniu złych cech) (26): *FalZioł* V 50v; *GlabGad* N8v, P4; *LubPs* X3 marg; [ta ustawa wasza djabelska] ieft od ludzi pyfznych/ łákomych/ y rośkośznych tego fwiátá wymyfloná *KrowObr* 228; *BibRadz* 2.Tim 3/2; Kaim był zły/ łákomy/ zazdrościwy *BielKron* 3, 163v, 166, 168, 176v, 272; Sanguinarius, Zábijak/ okrutny/ łákomi álbo prętki ku rozlaniu krwie/ morderskiego przyrodzenia. *Mącz* 367b, 295c, 446c; *RejAp* 142v; *RejZwierz* 2v; Ian Biskup Hierozolimki/ [...] z ftał fię ná Biskupftwie íkapy/ łákomy y ná vbogie nielutościwy *SkarŻyw* 454; *ReszPrz* 71; *GórnRozm* 61; *GostGosp* 146; *GostGospPon* 169; w ośtátnie dni náftaná czáfy niebefpieczne. Y będą ludzie íami íiebie miłuiący/ łákomi/ hárdzi/ pyfzni [*homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi*]/ bluźnierze/ rodzicom niepoślufzni/ niewdzięczni/ niepobożni *WujNT* 2.Tim 3/2, s. 724 marg; *SkarKaz* 659a; *PowodPr* 8.

W charakterystycznych połączeniach: *łakomy(-a, -i) chłop, człowiek (człęk)* (22), *ksiądz, lichwiarz, ludzie (lud)* (17), *łotr, narod, niewiasta* (2), *pan* (4), *złodziej*.

Przysłowia: Niemálzci nic ízaleńfzego/ Nád człowieká łákomego *BierEz* S3; nád człowieká łákomego nie málz nic gorźzego [*Avaro quidem enim nihil iniquius*] *BibRadz* Eelli 10/9; *Phil* Q3.

kto ieft naubofzy [...] człowiek łákomy. *BielŻyw* 37.

Avarus nisi moriens nil recte facit, Łákomy człowiek nigdy nie ízczodry tylko w wigilią ímiercy. *Mącz* 19c.

Wyrażenia: »łákoma chuć, chęć, żądza« [szyk 2 : 1] (1 : 1: 1): *HistLan* E4; *LubPs* R6v; wiele ich też ieft/ ktorzi zbytnią á łákoma chęcią zápaláią fię [*multi ambitionis furore ad honores petendos impelluntur*] ku doftawániu wielkich y zacnych vrzędow *ModrzBaz* 5v.

»kształty łakomemi« = *chytrymi sposobami* (7): A gdy mu fie fyn vrodził/ iuż był począł lichwić/ y inemi kítały łákomemi nábywác dobrego mienia íwego *RejZwierz* 176.

»łakome nabycie, nabywanie« [szyk 4 : 3] (5 : 2); *BierRozm* 19; *RejWiz* 14 *marg*, Cc6v; ząwždy myfli ich zniewolone bogáctwy/ pilnie łobie rozmyfláią z wielkim wciąženiem/ iákoby wcale mogli zgromádzić łakome nábycia łwoie. *RejPos* 6, 81v; *RejZwierc* 48v; *KochWr* 31.

»smysł łakomy« (1): Omyliłás mię/ iáko nocny fen znikomy/ Który wielkością złotá ciefzy łmysł łakomy. *KochTr* 12.

»łakome zbieranie« = *avaritio*, *philargyria* *Mącz* [szyk 5 : 1] (5 : 1); *RejKup* g3v; *LubPs* K4v; *Mącz* [297]c; *RejPos* 219; *PudłFr* 43; wżyfcy fię ćwiczą w złym nábywaniu/ y łakomym zbieraniu. *SkarKazSej* 704b.

W wyrażeniach metonimicznych na oznaczenie chciwego człowieka: »oczy łakome« (2); *PapPan* V3; Oczy łakome siłá ludzi Záviodły *KochOdpr* C4.

»pług łakomy« (1): Ták Rzymianie karáli Miedz wyorywianie/ Y pługá łakomego w cudze fię wrywianie; Iż Oraczá y woły ná Rzecz pópolitá Brano *KlonWor* 5.

»łakome ręce« (1): Lupo agnum eripere, Nieco z łakomych rąk wydrzeć. *Mącz* 200b.

»łakome serce« [szyk 2 : 1] (3): *HistRzym* 122; Teraz ták łakome/ ták ściśnione ludzie łercá maią/ iłz nie inego niemiřlá iedno áby łobie było/ áby fię tylo znim łamim dobrze działo. *SkarŻyw* 115, 284.

W wyrażeniach antropomorfizujących: »czas, wiek łakomy« (1 : 1): Czás łakomy nas póżrze/ y zágubi/ Pan ábo łługá równo wżytkie lubi. *GórnTroas* 31; *KochFrag* 22.

»łakome morze« (1): [Boże] Ty przepásći náfycałz y łakomé morze: Ztąd gwiazdy żywność máią/ y ogniřté zorze. *KochFr* 125.

»łakomy ogień« (1): Ale źwierzétá pali/ láfy/ domy/ Ogień łakomy. *KlonFlis* C2v.

»łakoma (-y) tajstra, worek« [szyk 1 : 1] (1 : 1): Niechay kto chce narzeka, niech krwáwe łzy leie, Niech łzkody łwey źáluie, od frafunku mdleie: Nie ma głodny brzuch vřzu, proźne to łá łłowá, Nie ma vřzu łakoma táifřlá Iudařzowá *KlonWor ded **2v, ded **2v*.

»śmierć, grob łakomy (-a) (i nienasycony)« [szyk 5 : 4] (8 : 1): *KochPs* 73, 153; LAKomy grobie/ Vmárłych źłobie/ Ciągnieřz ku łobie/ Wřzech/ w káźdey dobie. *WisznTr* 20, 18; *ZawJeft* 44; *GrochKal* 19; niech ná łzyię moię táz łakoma y nienáfycona śmierć řidłá nie kładźie/ przed przyięciem y oney łáłki *LatHar* 641; *WitosłLut* A6v; *KmitaSpit* C2.

»łakoma Wisła, woda« (2): Aby łakoméy wodźie Tureckie towáry Bogáctwá nie przydáły Wpadwřzy gđźie międy łkály *KochPieř* 11; Támźe v zamku Mintáwá leniwa W łakomá Wiřłę nurćik łwoy wylewá. *KlonFlis* G.

»łakoma ziemia« (1): Tey więć łakomey ziemi oddařz moię kořci/ Dufzá miłá łkąd wyřłá niech idzie w rádořci. *RejZwierc* 271v.

Szeregi: »chciwy, (i) łakomy« (5): *BartBydg* 16b; *Mącz* 20a, 298a; ták nie dźiw że ludzie łá chćiwi/ y łakomi: ieřli ćwiczenia żadnégo ludzie międzi niemáią *KochWr* 30; *WysKaz* 20.[*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*].

»łakomy a niemiłosierny« (1): Bog cię przyimie/ y łakomych á nie miłosiernych ludzi łercá/ obroći ná politowanie twoie. *SkarŻyw* 52.

»łakomy a niesyty« (1): A nie życzyłbych inźzego receptu ná then wrzod łákomemu á niesytemu człówiekowi *RejZwierc* 104v.

»łakomy, (a, i) skąpy« [szyk 6 : 3] (9): Mężowi łákomemu á fkapemu [*Viro cupido et tenaci*] bez wżytku ielth máiętność *Leop Eccli* 14/3; Czegofz lię tedy o przyślzym fćarcu fpodziwáć mamy/ który iufz yeft wżwey młodości fkapę y łakomy? *KwiatKsiąż* Cv; *Mącz* 19c [2 r.], 297c [2 r.]; *HistRzym* 29v; *Calep* 113a; *LatHar* 126. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 3 r.].

»zawisny a bardzo łakomy« (1): profty też bywa ale wżdy ku fwemu garnie á czudzey rzeczy żądą [!] chcąc wiele mieć/ bowiem tati [!] ielth zawińny á barzo łakomy. *GlabGad* O4. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 7 r.]

»łakomy i złodziej« (2): [*Judasz*] ácz był łákomym/ y złodzyeyem y ná konyec ftał fye zdraycą Pána y miłtrzá fwego/ yednák przedfye był ápoštołem *KromRozm III* D3v; *GostGosp* 146.

W przen (3) : [tys] ziemi Polfkiey/ fzkodę przez okrucieńftwo wdziáał/ gdiś rofpuścił łákome pfy/ to ielth vrzędniki twoie/ co połupili owce/ tho ielth ludzi vbogie *BielKron* 356; *KochPs* 84; Węgrzy Krolá pía mięli/ teraz zásię Wilká/ Y wężá łákomego/ co dzieci połyka *BielSen* 7.

α. *W funkcji rzeczownika: chciwiec; avarus Vulg* (45) : *BierEz* R2v; pieniądze zafię krolowi niefcie, bo pieniądze łákomemu fą męką, a fwieobodnemu czelć, á zdrayczom fmiereć *BielŻyw* 25; *BielKom* D7v; *LubPs* K4v; *RejZwierc* 116 [2 r.], aa2v; *RejZwierc* 231v [2 r.]; Dobrá vbogich przywłafzczone pomftę wielką ná łákome obaláią. *SkarŻyw* 35 marg; Łákomego ferce miedzy pieniędzmi nálezli. *SkarŻyw* 545 marg; *KochFr* 20, 44; *PudlFr* 5, 19, 43; Z káżdym fie zgodzę/ iedno z łákóym nie/ bo ón chce/ á ia też chcę. *KochAp* 6; Lákomi fię przá długu: á zuchwáli láią *KlonWor* 73.

W połączeniach szeregowych (14): Tamo pyłfni wfšelką fromotą będą napelnienij/ a lakomi nánędznieyfym vboftwem będą fcińnienij/ obżarcy też niewymownym glodem ij pragnienijm będą vdręczenij. *OpecŻyw* I91v; *ForCnR kt*; *SeklKat* L3v; *OrzList* b4v; [*Abakuk Prorok*] Mowi też przeciw pyłznym/ łákomym/ okrutnym/ y bálwochwálcom. *BielKron* 93; *KuczbKat* 390; *RejZwierc* 79; *WujJud* 101v; *WerGość* 212, 267; Gnuśny/ vtrátny/ łákomy/ zwádliwy/ nie dobry przyiaćiel. *KochCn* B4v; ielth ten który fię brátem miánuie /ielth wżzetecznikiem/ ábo łákomym/ ábo bálwochwálcą/ ábo zlorzeczącym/ ábo piiánicą/ ábo drapieżcą [*fornicator aut avarus aut idolis serviens aut maledicus aut ebriosus aut rapax*]/ żebyście z tákowym áni iedli. *WujNT* 1.Cor 5/11, 1.Cor 5/10, 6/10.

W porównaniach (2): kiedy co fzczęfcie rzuci łákomemu/ Rownie iákoby też tho dáło pfu głódnemu. *HistLan* E4; Do te^{g0} co im Chryftus po fmiereći obiecowáł y czego niewidzieli/ ochotniey fzlzi przez tákie męki y fmiereći/ niźli gdy łákomy ná złoto pátrzy. *SkarŻyw* A3v.

Przysłowia: Łákomego trudno práwie dobrym zwác. *RejZwierc* 63v marg, Aaa4v.

Łákomemu tak wiele niedoftawa czo ma, iako y czego niema. *BielŻyw* 41; by nawięcéy/ łákomému máło. *KochPieś* 6.

Nie towárzyfz też z łákomym/ Vczyni cię człówiekiem złym. *BierEz* F4v.

Lakomy więcey tráci *BierEz* I3v.

Lákomi fą lżywi. *BierEz* L2.

Lákomi o Bogá nie niedbáią. *BierEz* L3.

Łákomego nie wżywiefz. *BierEz* R2.

Lakomy gdy zifku niema wnet ízkodę cirpi. *BielŻyw* 53.

Lákomy [...] chyba vmiéráiąc dobrze czyni. *KochWr* 32.

2. Żarłoczny, nadmiernie pragnący jedzenia; asotus, avidus, gulosus, milvinus *Mącz* (24) : Asotis [!], Lákomy/ Obżarli/ albo Opiły człowiek. *Mącz* 17d, 20a, 150b, 221d; *KochPs* 121; Mnie orlicá ferce źrze/ które ná fwe męki Odrafta/ y żywi źwierź łakomy przez dzięki. *KochFr* 94; *KochSob* 66; Lákoma kácźká teź nieprzyaícielem Wielkim ieft rybom z przełstronym gardźielem. *KlonFlis* B4v, B3v, Cv; Zołny zalię łakome wpułzcźaią ozory Do oká vlowego/ iedzą y máciory. *KlonWor* 45.

łakomy na co (1): Cupes, Lákotnik który ná łakoocy łakomy yeft *Mącz* 72c.

W porównaniu (2): zyadłzy onę íztukę mięfá iáko on łakomy pies /[...] tákże teź głod gdzie w cieniu álbo w pochronie iákicy ćirpieć muśi *RejZwierc* 104v; [*leniwiec*] Iáko trąd w vlu/ miedzy dzielnymi pfczołkami: Iáko łakoma zołná czyni z Iálkołkami. *KlonWor* 45.

Wyrażenia: »łakome jedzenie« [*szyk* 2; 2] (4): Lákome iedzenie á częfte: przywodźi Krwią plwanie *SienLek* 20, S2v [2 r.] T3.

»łakome (-y) gardło (a. gardziel)« [*szyk* 1; 1] (2); *KochPs* 112; [*smok*] Słowiczki liché zbiéra/ á fwe łakomé Gárdło páśie *KochTr* 3.

α. W funkcji rzeczownika: żarłok; edax *Mącz* (4) : gdy niekto łakomie źrze a połyka niedobrze źuiąc [...] tácy łakomi owfzeyki dłuogo żywi być niemogą *SienLek* 13.

Szereg: »łakomy, obźerca« (2): Iedni miedzy łobą zwadźce Drudzy łakomi/ obźerce. A drudzy w bydlęcych íkorách Chodzą by w iákich śiermięgách. *MWilcHist* Gv; *Mącz* 99c.

3. Wzbudzający pożądanie, pragnienie posiadania; illecebrosus, invitabilis *Cn* (9) : A Ták zábawiony człowiek íwiátem tym á przypadki dziwnemi y łakomemi zábawkámi iego/ trudno fie z rołtropnym baczeniem [...] nádobnego żywotá íwego zgodzić ma *RejZwierc* 66v; by íie nabárziew obźarlá [*nienasycona natura nasza*]/ rzućze iey iedno íztukę częgo łakomego/ vyrzyłz íeslić iey z ochotą wielką łápác nie będzie. *RejZwierc* 104v; *RybGęśli* C3v; on [*szatan*] írogi ćiemności Hetman/ y íwiátá łakome márhości/ O náłze pilno czynią zepłowanie. *SzarzRyt* A2.

łakomy komu (2): *RejWiz* A6; [*pani*] go dziwnie ku íwey myłli námawiálá y ciągnęłá/ obiecuiąc mu dziwne bogáctwá y dziwne przyłmáki do tego/ co to oboie á zwłáfczáz młodemu było bárzo łakome *RejZwierc* [203].

Wyrażenia: »rzecz łakoma« (2): *RejWiz* A6; KRol rzekł/ prawdá żeć bych mogł rołkofzy vzywác/ [...] Lecź ławá rzecz łakoma/ á w rołkofzach mdleie *RejZwierc* 11.

»łakome złoto« (2): Bo pewna/ że v niego [*Pana*] nie ći lálkę máią/ Ktorzy łakomé złoto iemu ná cześć dáią. *ZawJeft* 35; *RybGęśli* C4.

Synonimy: **1.** *chciwy, chytry, nienasycony, niesyty, pożądliwy, skąpy*; **a.** *chytrek, chytrzec, obłupiciel, potrzebnik, przechera, skąpiec, źmindak*; **2.** *żarłoczny*; **a.** *łokacz, oźralec, żarłok*.

Cf NIELAKOMY, PRZYŁAKOMSZYM